

תורה ומדע

אוצר החכמה

תוכן העניינים

- 1 הרב גדליה פעלדער — אכילה גסה וחמרים העשויים להזיק — בראי ההלכה .
- 5 אברהם קורמן — „בן פקועה“ כפתרון לבעיות הכשרות
- ד"ר משה טרופ, ד"ר רמי אבטליון וחנה שוורץ — אימונואנליזות של חלב
- 11 בקר וצאן
- 10 חדשות ממדף הספרים ופרסומי המכון המדעי טכנולוגי לבעיות הלכה
- החלק האנגלי — השלמת ההרצאות בכנס הבינארצי השני ותקצירי מאמרים
- לבעיית ניתוחי המתים 14—24

אוצר החכמה

„בן פקועה“ כפתרון לבעיות הכשרות

תקציר

במאמר זה מוצע פתרון מקורי לבעיות כשרות החי הטהור בארץ ישראל (בתו"ל קשה הדבר לבצוע, כי לשם כך נחוץ משק חי סגור ואחיד) ע"י פיתוח גזע בן-פקועתי, שמבחינה הלכתית נחשב כשחוט, חלבו וגידו-הנשה שלו אינם אסורים, דיני טריפות אינם חלים עליו וחלבו נחשב כחלב שחוטה, שלדעת הרבה פוסקים אין חלים עליו איסור בשר וחלב.

פתרון זה חייב לכלול את כל משק החי, הן של הרפת והן של הלול, כדי למנוע תקלות אפשריות. בתחילה יש לשחוט כ-2000 חולבות לפני המלטותיהם האחרונות. יש לתכנן מתקן שיקל להוציא את העובר חי לאחר שחיטת האם. כאן נחוץ שיתוף פעולה בין אנשי דת (שוחטים ורבנים) ובין אנשי מדע (רופאים וטרינאריים) לתכנון המעשי.

בעופות קשה הבעיה דוקא מבחינה הלכתית, כי אין הגדרה ברורה באיזה שלב תותר הביצה (אפרוחיה שיתבקעו ממנה) בשחיטת המטילה. יש להתאים מדגרה שתדגיר ביצים „לא-גמורות“ שהוצאו לאחר שחיטת המטילות.

תוך תקופה של 20–25 שנה אפשר להגיע לתוצרת בשר וחלב על בסיס בן-פקועתי מוחלט. גם מבחינה כלכלית כדאי הדבר, כי הוצאות התכנון והבצוע יחזרו תוך זמן קצר יחסית, כיון שלא יהיה פחת של טריפות, גיקור, הקפדה בהפרדה בין בשר לחלב והוצאות רבות אחרות הקשורות בהבטחת כשרות תוצרת בשר וחלב, אשר גם הן אינן מבטיחות תמיד את כשרות המוצרים.

לא אלאה את הקורא בכל הסוגיה על מקור-רותיה, אלא אציג את ההלכה הפסוקה כפי שהוכרעה בתלמוד ונפסקה הלכה למעשה ע"י גדולי הפוסקים והשו"ע. נצטט הלכה אחת מדברי המחבר המסוגנת בבהירות יתירה:

בן-פקועה

„בן ט' חי שנמצא במעי שחוטה כשרה וגדל ובא על בהמה דעלמא והוליד, אותו הולד אין לו תקנה בשחיטה¹. ואם בא על בת פקועה כיוצא בו, הרי בנו ובן-בנו עד סוף כל הדורות כמוהו וכולם צריכים שחיטה מדבריהם ואין הטריפות פוסל בהם“².

חובת השחיטה של בן פקועה אינה דומה לשאר איסורי דרבנן או תקנות דרבנן. חובת השחיטה במקרה זה, היא משום מראית עין בלבד וכל פסולי שחיטה אינם פוסלים בשחי-

שלושה מרכיבים קובעים את כשרות הבשר מן החי הטהור: שחיטה, טריפות וזהירות מפני תערובת בשר וחלב. חסר פרט אחד משלו-שה מרכיבים אלה — אין המזון כשר. בתקופתנו רבו ומתרבות מסעדות המאכילות נבי-לות וטריפות, ורבים נכשלים בכך. ביניהם גם כאלה שבבתיהם מקפידים על כשרות, ובמיוחד אמורים הדברים לגבי תיירים.

נציע כאן פתרון — אמנם אינו קל לבצוע מידי, אך אפשרי בהחלט במרוצת תקופה קצרה יחסית — העשוי להבטיח את כשרות שלושת המרכיבים כאחד, כך שכל בשר יהא בחזקת כשר בהחלט. בהצעה זו ימצא גם פתרון העוקף את איסור החילב ואת איסור גיד הנשה. כל המזון יהיה, איפוא, כשר; כך, שגם בעל מסעדה „להכעיס“ לא יהא בידו להאכיל איסור (פרט לתערובת בשר טמא).

1. כלומר: לאחר שנולד, אך אם שוחטים את האם הותר העובר גם כשאביו הוא בן-פקועה „שהרי הוא כשחוט בין מצד אמו בין מצד אביו“ (ב"ת יו"ד י"ג; ט"ז שם ס"ק י"ד). הסיבה לאיסור ולד מזיווג תערובת זו היא, כי הוא כאילו נשחט למחצה (מצד היות אביו או אמו בן-פקועה) ותציו האחר חייב בשחיטה ואין שחיטה למחצה. לא כן המצב כאשר אביו ואמו לא היו חייבים כבר בשחיטה. ראה להלן שיש מתירים גם במקרה שצד אחד בלבד הוא בן-פקועה.

2. יו"ד סי' י"ג, סעיף ד'. ראה להלן הערה 7.

טה זו³, ויש שאף מתירים בדיעבד אם לא נשחט כלל⁴. מלבד זאת, איסור חילב וגיד הנשה אינם נוהגים בבן פקועה⁵. לשיטת פוסקים רבים אין איסור בשר בחלב על חלב של בת-פקועה, כי דין חלבה כדין חלב שחור-טה, שאין בו איסור זה⁶. כאמור, גם הטריי-פות אינן פוסלות בו⁷.

ניצול האפשרות

אין ספק, כי מהדברים הקשים ביותר הוא להביא את כל משק החי למצב של בני-פקועה. בטרם ניגשים לתרגם את האפשרות התיאורטית למעשה, יש לקבוע תכנון מדוייק ולדאוג לחקיקה מתאימה. ברם, הדבר אפשרי בימינו, כאשר משק החי כבול במסגרת מתוכננת כמעט ללא יוצא מהכלל. אפשר לעבד תוכנית רב-שנתית במספר משקים ולהתחיל בגידול פרות ופרים מוולדות, שאמותיהם נשחטו קרוב להמלטותיהן. ככל שיתרבו תורי-חב המסגרת. בעלי-חיים אלה יסומנו ויירשמו. אין כל קושי בדבר, כי בין כך ובין כך נתון המשק במסגרת בת פיקוח ואין מאפשרים (גם מצד החוק) הרבעת פרות אלא באמצעות מז-ריע מוסמך בזרע של פרים מאושרים המוחזקים במיוחד למטרה זו.

תוך מספר שנים אפשר להגיע למשק חי, שכולו על טהרת מקור, „בן-פקועתי“. כך נח-סוך הרבה איסורי תורה במזיד ובשוגג במט-בח היהודי.

ידוע כמה הגבלות חמורות ואיסורי תורה רובצים לפתחה של תקלה כלשהי בשחיטה. המכיר את הנושא מקרוב יודע מה רבות הבעיות החמורות בשחיטה, בטריפות ובשאלות חמורות המתעוררות מדי פעם וכי בשל יוקר הבשר חייבים לנצל כל „היתר“ אפשרי. בשל כך נזהרים רבים לאכול רק בשר „חלק“. בתכנון המוצע ניתן לתכנן שכל הבשר יהיה בחזקת „חלק“. אפשר להיעזר בשוחטים מומחים ביותר. אפשר יהיה לבדוק את סכין השחיטה לפני כל שחיטה ושחיטה, שכן שוב אין המדובר בשחיטה המונית, אלא בשחיטת פרות מעוברות לגידול וולדותיהן.

אם התוכנית תעלה יפה, לעולם לא נגיע לאיסור תורה, גם אם נאמץ כל הדעות המחמירות. מרובה, איפוא, החיוב שהתוכנית טומנת בחובה.

אין מקום לטענה, שלאור האמור ימצאו בטלים מצוות שחיטה, דיני טריפות וכו'. אין שחיטה מצוה החלטית מחייבת. המתנזר מאכילת בשר אינו חייב למצוא עילה „לש-

3. רמב"ם בפירושו למשנה חולין פ"ד, מ"ו; רשב"א בתורת הבית הארוך, בית ב, שעה ה' ומשמרת הבית שם; ראה גם משנה למלך, הלכות מאכלות אסורות פ"ה, הלכה י"ד. ראה ש"ך יו"ד שם ס"ק ה' בשם הרא"ש, שיש להקפיד על דיני שחיטה; אך הבית יוסף אומר מפורשות דאין סכין פגומה אוסרת כלל.

4. ראה ט"ז שם ס"ק ד' הדין בנושא זה ומגיע למסקנה, שחיוב שחיטה כאן אינו אלא מלכתחילה בלבד. רב האי גאון אף פסק הלכה למעשה להמית בקופיץ הרבה בני פקועות שהודמנו לסעודת חתונה (אור זרוע חלק א' סימן ת"מ).

5. חולין ע"ד, ב'; שם צ"ב, ב'; רי"ף, הרא"ש, הרמב"ן, הרשב"א ור"ן (חולין שם); טור יו"ד סי' ס"ד. רק הרמב"ם סובר אחרת (הלכות מאכלות אסורות פרק ז', הלכה ג'). המחבר (שם ס"ד, ב') מביא שתי הדעות, אך העיקרית היא הראשונה, שהיא דעת רוב הפוסקים. גם לדעתם אסור החלב משום מראית עין. כל המתירים את חלב מתירים גם את גידו. להיתר הגיד מצטרפים גם רש"י בתשובותיו; מרדכי חולין פרק ד', סימן תרמ"ז.

6. שער המלך, איסורי מזבח פרק ג', הלכה י"א; פתחי תשובה יו"ד סי' פ"ז, ס"ק י"ד בשם ר' עקיבא איגר; ראה שם דעתו של הגודע ביהודה והחתם סופר בנושא זה.

7. אור זרוע שם; שו"ת הרדב"ז חלק א', סימן ק"צ; רשב"א, רמב"ן, הרא"ש והר"ן (חולין שם) ועוד. כאמור, זו גם דעתו של המחבר (ראה לעיל ובהערה 2). אמנם נשמעו גם דעות אחרות, אך רוב הפוסקים מתירים זוהי כנראה הלכה פסוקה. אגב, בדיני בן-פקועה נמצאת התשובה לשאלתו של מר מאיר שוורץ („תורה ומדע“, כרך ב', תשל"ב, עמ' 44): „מה יהיה דינו של „בשר“ שהתפתח בגדולי רקמה מרקמה של בשר שחוט?“. מסתבר, כי הוא כשר בהחלט.

חוט" (ב) גם מצוות שקיומן אינו תלוי באדם הבודד, כגון עגלה ערופה, השקיית סוטה, בט" לז בגלל סיבות שהזמן גרמן. משהשתנו הרקע והמציאות, רבו המרצחים — בטלה עגלה ערופה; משרבו המנאפים פסקו המים המרים" ⁸ — ולא חששו כלל לביטול מצוות אלו. למעשה הן לא בטלו כלל ועיקר, אלא שהתנאים החדשים מנעו את ביצוען. על כגון אלה נאמר: "עת לעשות לה'..." על אחת כמה וכמה כשאין כאן הפרת תורה, אלא משום מניעת הפרה של מצוות התורה ⁹.

עם בצווע התוכנית והענקת שיניים לחוק גידול החזיר ושיווקו, אפשר להבטיח כשרות המזון בארץ ישראל. ההצעה ניתנת בקוויה הכלליים בלבד. אם היא תתקבל על הדעת, יש להתייעץ עם בעלי הלכה כדי לדון בכל האספקטים העשויים להיווצר ולהתעורר. עכ"פ כדאי הדבר לתת עליו הדעת.

ברור גם, שהדבר צריך להתבצע שלבים- שלבים, תוך חתימה להגיע למשק אחיד שיהא מבוסס ב-100% על רפת שמקורה, "בן-פקוע-תי". בחישוב קל מתברר שאין צורך בהשקעה גדולה. בשחיטת 2,000 פרות לפני המלטותיהן האתרוגות, ייגרם נזק קל לרינטביליות של שחיטת חולבות, המיועדות ממילא לשחיטה

תוך תקופה קצרה. עם גידול 2,000 עגלות ועגלים במסגרת סגורה עשויים להגיע תוך תקופה של 20—25 שנה למספר החולבות ה- מצויות בארץ ואף לעלות עליו, כך שכולו יהא תוצר פקועתי.

באופן עקרוני הבעיות והפתרונות מתאימים גם למשק הצאן. מבחינה טכנית-ארגונית הדבר קשה במקצת. קרוב לוודאי שעד להפיעלת תכנית כזו בבקר תוכל להמצא דרך לארגן זאת גם בצאן.

משק עופות

כדי למנוע תקלות מצד בשר עוף, שכל הגבלות הכשרות חלות עליו, יש צורך למנוע פתרון גם לענף זה. שונה המצב במשק העופות מזה של הרפת. כאן הטיפול הטכני והאירגוני קל לכאורה ומהיר יותר מאשר ברפת, אולם מאידך, רבים יותר הקשיים ההילכתיים, על הפתרון המעשי. השוני נובע מכך, שקיים הבדל מהותי בין זיקת העובר לאמו לזיקת הביצה לתרנגולת. העובר במעי אמו נחשב מבחינה הלכתית כחלק אינטגרלי מגוףה, ואילו משנגמרה צורתה של הביצה, נחשבת היא בעודה בגוף המטילה — כגוף זר ¹⁰. שחיטת התרנגולת לא תתיר, איפוא, את

8. סוטה, פרק ט', משנה ג'.

9. גם היתר עיסקא ופרוזבול, שבאו למעשה למנוע איסורים, אינם דומים לעירובין. היתר עיסקא פוגע במובן מסויים ב-50% מהמשתתפים בה, כי היא מחייבת את הלווה לשלם למלוה את שהתורה פטרה. אשר לפרוזבול, הרי אין זה רעיון מקורי של הלל הזקן. המוסר שטרותיו לב"ד אין שמיטה משמטתו ולא לכך באה תקנת פרוזבול (ראה ספרי דברים ט"ו; שביעית פרק י', מ"ב). הלל הזקן תיקן את הפרוזבול כפישוט הפרוצדורה שאפשר היה ליישמה גם על הלוואות קטנות (ראה בספרי "מבוא לתורת שבכתב ושבע"פ", עמ' 146—147, שם הרחבתי את הדיבור על כך).

10. ראה ביצה ז', א': "השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות, מותרות לאכלן בחלב. ר' יעקב אומר: אם היו מעורות בגידים — אסורות". ראה גם תוספתא תרומות פרק ט'; חולין ס"ד, ב', שאם היכו תרנגולת והפילה ביצה לפני זמנה, מותרת משום אבר מן החי, ובלשון חז"ל: "גיעולי ביצים מותרות", כי הביצה נחשבת כגוף זר ביחס למטילה.

אמנם יש מקום לסברה, שהיתר אכילת ביצה גמורה שבמעי תרנגולת שחוטת עם חלב, אינו משום שהיא נחשבת כגוף זר בעודה במעי התרנגולת, אלא שביצה אינה בגדר "בשר". בדומה לזה מוצאים אנו ביחס לעצמות וגידים, שאינם נחשבים כבשר ולכן מותר לאכול עצמות (ללא מוח) של טריפה, אולם לענין שחיטה הם חלק אינטגרלי מבעל-החיים, ובשל כך הם אסורים משום "אבר מן החי". ביצה גמורה שבמעי שחוטת מותרת עם חלב משום שהיא אינה עוד בגדר בשר, אך השחיטה מועילה גם כלפיה. כך שייתכן ואין צורך להקפיד להדגיר את הביצים בשלבי התפתחותן הראשונות, כשהן תלויות עדיין באשכול. נקודות האחיזה הן דקות ביותר, ויש צורך בהכרעת גדולי תורה בנושא זה.

טמים הוא די ניכר¹⁸. כך שאפשר יהיה לחסוך את ההשקעה הראשונה תוך זמן קצר יחסית.

חישות

קיים חשש, שמא בן-פקועה יפרה בהמה רגילה, ולא תהא עוד תקנה בשחיטה לוולדיה עד סוף כל הדורות, ועלולה לצאת מכך תקלה. אולם אין הדבר כך. דברי המחבר שצו-טטו בתחילת דברינו, כי ולד כזה, אין לו תקנה בשחיטה" אינם מבוארים, אם כוונתו לכתחילה בלבד, או שזה רק מדרבנן, או שהוא סבור שזה איסור תורה. ר' יוסף קארו מסתמך בכך על דברי ר' משרשיא האומר, שדין זה הוא לפי אותן הדעות הסוברות ש,חוששין לזרע האב"¹⁴. אולם ישנן דעות הקובעות להלכה, "שאין חוששין לזרע האב"¹⁵. זאת ועוד, דעתו של ר' משרשיא אינה תואמת את דעתם של החכמים¹⁶. הרמב"ם לא ציטט דין זה, וכפי הנראה, אינו סובר כך. זאת ועוד, גם אם נקבל את הדעה ש,חוששין לזרע האב", הרי בפסקה ההלכה, כי, "זה וזה גורם מור-

האפרוח שיתבקע מהביצה שבמעיה. מן ה-הכרח, איפוא, להתאים אינקובטורים שיצליחו להדגיר אפרוחים מ,ביצים לא גמורות". ברם, כאן אורב לנו הקושי בהגדרת המושג, "ביצים לא גמורות", בה מרובות מאוד הדעות¹¹. ביחוד אמורים הדברים כשרוצים להוציא מסקנה מקילה מרחיקת לכת.

מצב הלכתי זה, מחייב לערוך ניסויים בהתאמת האינקובטורים שיצליחו להדגיר ביצים בשלביהן המוקדמים. מצב בו לכל ה-דעות נחשבות הן עדיין כחלק מגוף המטי-לות¹². אין ספק שהדבר ניתן לביצוע. מבחינה תיאורטית אין כל קושי בדבר, הבעיה היא טכנית גרידא. עם הצלחת הניסיון אפשר להבטיח משק עופות מפותח בקלות יתירה (הבעיה היא רק ביחס לאלפי העופות הראשונים. בדרך-רות שלאחר מכן אפשר להשתמש בביצים גמורות, כי דינם יהיה כתוצר, "בן-פקועתי"), שייחשב מבחינה הלכתית כשחוט וכל סוגי הטריפות לא יפגעו במשק זה. אחוז הטריפות בעופות וביחוד בתרנגולי הודו ובאווזים מפור-

11. הראשונים נחלקו בכוונותיהם של חכמים ור' יעקב (ראה הערה הקודמת), הן בפירוש המושג "מעורות בגידים" והן בפירוש המושג, "ביצים גמורות". יש סוברים, שכל זמן שאין לביצה קליפה לבנה חיצונית, אין היא גמורה ונחשבת כבשר מגוף העוף (הרשב"א בחידושו לביצה שם ובתורת הבית הארוך בית ג', שער ד'; ר"ן ביצה שם; מגיד משנה על הרמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט', הלכה ה'). לפי דעתו של ר' חזקיה די סילוואה בספרו פרי חדש (יו"ד סימן פ"ז, ס"ק ט'). דעה זו היא העיקרית מבחינה הלכתית. אולם ישנן דעות אחרות הסוברות, שאפילו רק נגמר החלמון הרי הן נחשבות כ,גמורות" (רש"י ביצה ו', ב'; ר"א"ש שם סימן ח' ועוד). אחרים אף מוסיפים, שהכוונה שאין להן עדיין חלמון כלל (טור יו"ד סימן פ"ז, אחרים מפרשים את רש"י אחרת, ראה תוספות; מהר"ם ומהר"ם שיק ביצה שם). לעומת זאת ישנן דעות קיצוניות, שאפילו אם הביצה לא קיבלה את צורתה החיצונית הסופית, כלומר, כל זמן שאין ראשה אחד כד וראשה השני חד, אין היא גמורה ונחשבת כבשר (רבנו יהונתן מובא בבית יוסף, יו"ד שם). ישנן דעות נוספות, אולם אין זו המסגרת לבירור הלכתי מעשי, ודי במה שהבאתי.

12. גם לאותן הדעות שביצים בשלבן הראשון אינן צריכות מליחה (דעתו של בעל בדק הבית; ים של שלמה חולין פרק ח', סימן ב'; ראה ט"ז יו"ד, ע"ה, ס"ק ה'), אין זה משום שלדעתם אין הן חלק אינטגרלי של העופות, אלא משום, שלדעתם אין לביצים (גם לחלמון) דם, לכן אין, איפוא, צורך למלחן, ויתירה מזו — אסור למלחן עם בשר משום שהן סופגות את הדם ממנו (ראה לעיל הערה 10, שאין הן בגדר, "בשר").

13. פרטים ראה לוינגר י.מ. הטריפות בעופות, תורה ומדע, כרך ג', עמ' 23—28, תשל"ג.

14. זו מחלוקת בש"ס וגם הראשונים חולקים בכך. הר"ן (חולין ריש פ"ה) סובר החלטית, כי חוששין לזרע האב גם בבהמות.

15. תוספות בכורות, י"ז, א', ד"ה, "ברחל"; שם ז', א', ד"ה, "אלא". הרמב"ן בשם השאילתות (במלחמות לחולין ע"ט, א') והמאירי (חולין ס"ט, א') אומרים שלבן-פקועה שבא על בהמה דעלמא, יש תקנה בשחיפה.

16. ראה רש"י חולין ע"ה, ב': "ולית ליה לרב משרשיא הא דאמרן לעיל...".

תר"י¹⁷. כך שיש מקום נרחב לדון בנושא זה
מבחינה הלכתית לאור קווי יסוד אלה.
אם תשאל השאלה: מדוע לא הוצעה תכנית
כזו ע"י חז"ל, הראשונים והאחרונים? יש
להצביע על העובדה ששיקרה של התכנית היא
ארגונית, ודבר זה ניתן לביצוע היום, בתנאי
המשק המודרני, ולא היה ניתן לביצוע בעבר
הרחוק.

17. הלכה היא כר' יהודה בשם שמואל שזה וזה גורם מותר, ואפילו למזבח מותרים עגלים
שאמותיהם גאסרו, משום שיש בוולדות גורם נוסף של הזכר (תמורה ל', ב').
כיוצא בזה ביחס לעופות שנטרפו. עופות שבאו במגע עם זכר, כל הביצים שהטילו כתוצאה
מכך — כשרות. (ביצה ז', א'). זאת למרות שרבים סוברים, „אין חוששין לזרע האב“.
הר"ן, שהוא המקור לפסיקת ההלכה כרב משרשיא, מסביר מדוע יש לאסור וולדות שאחד מהוריו
הוא „בן-פקועה“: הכלל ש„זה וזה גורם מותר“ חל רק כשיש צד איסור בגורם אחר, אך אם שני
הגורמים מותרים אין כלל זה חל (תידושי הר"ן לחולין ס"ח, א'). אולם יש מקום לדון בסברה זו, כי
הוא יחיד הסובר כך. מאידך, הוא סובר ש„חוששין לזרע האב“ ורבים חולקים על כך.

"BEN PEKUAH" AS A SOLUTION FOR PROBLEMS OF KASHRUT

Abraham Korman

Tel Aviv

In this paper the development of a "Ben-Pekuah" stock of animals taken alive from their slaughtered mothers' wombs is proposed as an original solution to problems of kashruth in Israel (elsewhere the proposal may be difficult to implement, for it requires a closed economy with uniform livestock). Such animals (and their inbred descendants) are considered as already slaughtered from the standpoint of Jewish law, their *chelev* (normally forbidden fats) and *gid hanasheh* (sinew of the femoral vein) are not forbidden, the rules of *trefoth* (non-kashruth by virtue of physical condition) do not apply to them, and their milk is considered that of a slaughtered animal, to which the prohibitions against mixing milk and meat do not apply according to many authorities.

This solution necessarily involves all the livestock, both animal and fowl, to prevent possible complications. It is possible to begin by slaughtering approximately 2000 cows shortly before their final parturition. A device should be developed to ease removal of the live fetus after the mother is slaughtered. Cooperation between religious officials (Rabbis and slaughterers) and scientists (veterinary doctors) will be required to assure the removal of the fetus alive and unharmed.

Fowl present the greatest problem from the standpoint of Jewish law, for there is no clear definition of the stage in the development of the egg at which (the chicks which later hatch from) it becomes permitted via the slaughter of the layer. An incubator should be developed for hatching unfinished eggs removed after the slaughter of the layer.

Within a period of 20 to 25 years it should be possible to attain meat and milk production on a total "Ben-Pekuah" basis. It is economically feasible, for the planning and implementation costs will be recovered in a relatively short time, since there will be no loss due to *treyf* animals, the need to remove *chelev* and *gid hanasheh*, the need for careful separation of meat and milk, and the many other expenses connected with assuring the kashruth of meat and milk products (which are still often inadequate).